

Morsomt er ikke mindst Gejls udpluk af Schovelin-citater, hvoraf her skal nævnes hans i landstinget tilkendegivne modstand imod udnævnelsen af en børskommissær. Herom siger Schovelin i februar 1919: »anskaffe en af disse embedsmænd, som enten lod fem være lige og nød sine 18.000 kr. i behagelig stilhed, eller også ville se det som sin opgave at være vigtigmager og posekigger og stikke næsen i alle mulige forhold« ... »man må kunne undgå denne børskommissær, som jeg aldeles ikke ser nogen som helst nytte af« ... »og man ved jo heller ikke det mindste om, hvad der kan blive beskikket én fra ministeriets side«. Ved andenbehandlingen i Landstinget havde Schovelin dog disse ord: «Børskommissæren har for mig været kamelen, der skulle sluges, men også kameler kan efter omstændighederne være meget nyttige dyr, ikke mindst i ørkenen«, og allerede i maj 1920 var han selv blevet til kamelen. Med nidkærhed – men uden større held – røgtede han hvervet indtil 1930, hvor det nok til hans store sorg blev nedlagt.

Det korte af det lange er, at denne bog i mange henseender er spændende og nyttig. Men mest for mennesker, der har et solidt forhåndskendskab til såvel fondbørsen som til det nittende og det tyvende århundredes økonomiske historie.

Erling Olsen

Flemming Nielsen: *Bønder. Landbrug i Nordøstvendssyssel gennem 200 år.* (Nordtryk, Frederikshavn 1988). 55 s.

Dette smukt udstyrede og velskrevne lille skrift er udkommet i anledning af 200 året for stavnsbåndets løsning, men hovedmålet har været at understrege Frederikshavnsområdet særlige stilling i landbrugshistorisk sammenhæng med

udgangspunkt i den givne anledning. Det er der kommet en god og læservenlig publikation ud af, der som bred indføring til agrarhistorien og til orientering om de særlige forhold i Vendsyssel kan anbefales på det bedste.

Fremstillingen indledes med en kort oversigt på tre sider over landbruget og reformerne i Danmark i slutningen af 1700-tallet (Så kort kan det faktisk gøres), førend en skildring af udviklingen i lokalområdet igennem de sidste 200 år gives i resten af brødteksten.

Jeg vil dog i det generelle afsnit godt anke over påstanden om, at de fleste landsbyer før reformerne hørte til ét gods og ydede hoveri til dette. På dette område skilte de delte ejerforhold i landsbyerne i Nordøstvendssyssel, som senere dokumenteres ud fra indberetningerne i 1771, sig ikke ud fra forholdene iøvrigt i kongeriget. Omvendt fremhæves det ud fra de lokale forhold, at overgangen til selveje på landsplan stort set var tilendebragt omkring 1820. Denne påstand vil støde de fleste landbrugs-historikere, da det jo på landsplan endnu i midten af 1830'erne var således, at 2/3 af gårdbrugene var fæstegårde.

Iøvrigt lægges hovedvægten i udviklingen på de praktiske landboreformer og i individualiseringen af driften, der begynder at give resultater i perioden 1820 til 1850, således at andelsbevægelsens fremkomst 100 år senere kan ses og forklares i dette perspektiv.

I fremstillingen af de lokale forhold, der til dels bygger på en analyse ud fra udvalgt primært kildemateriale, men ellers i høj grad bygger på trykte lokalhistoriske fremstillinger og dokumentafskrifter, underbygges disse hovedlinjer i fremstillingen, ligesom de lokale særforhold understreges. Det påpeges, hvorledes landsbyerne omkring 1770 var opdelt imellem mange forskellige lodsejere, hvad der som ovenfor nævnt ikke var noget atypisk i, det påpeges,

hvorledes naturforholdene med de dårlige jorder samt (tildels vel også en følge heraf) enkeltgårdenes mængde i forhold til de små landsbyer gjorde kvægavlen til det væsentlige element i området. Dette medførte igen, at de største problemer omkring udskiftningen lå omkring udskiftningen af de fælles græsningsarealer og overdrev og ikke i udskiftningen af agerjorden. Endvidere påpeges det, hvorledes selvejet meget hurtigt slog igennem allerede i 1790'erne i området, således at hoveriproblematikken blev løst ad den vej.

I forbindelse med gennemgangen af udskiftningen påpeges det, hvorledes husmændene blev dårligere stillet, fordi de ikke fik jord for de mistede græsningsrettigheder. Med dette in mente, er det ganske pudsigt, at forfatteren deltager i de samtidige landvæsenskommissærers fordømmelse af oberst Arenfeldt til Sæbygård, da denne uden at eje jord i Understed sogn, alligevel gennem et brev til kommissionen søgte at skaffe sine jordløse husmænd i sognet jord i stedet for den mistede fællesgræsning. (s. 28f).

Udviklingen frem til jernbanerne, andelsmejeriernes start og produktionsomlægningen i 1880'erne belyses gennem L. C. Brinck-Seidelins beskrivelse af Hjørring Amt foretaget for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og udgivet i 1828 samt gennem en beretning om udviklingen mellem 1820 og 1850 hos en bonde i Skærum sogn, Peder Christensen Dybro, således som denne blev skildret og trykt i Årsskrift for Landmænd 1855.

Skildringen er ikke belastet af en omfattende litteraturliste eller af et noteapparat, ligesom tekstforklaringer til billeder og skitser ofte er noget kortfattede og utilstrækkelige, men ud fra et formidlingsaspekt må den betragtes som vellykket.

Finn Stendal Pedersen

Esther Petersen: *Fra kald til fag – kampen om statsautorisation*. (Dansk Sygeplejeråd, 1989). 203 s.

»Fra kald til fag« er 3. bind af Dansk Sygeplejeråds sygeplejerskehistorie. Sygeplejerådet har som et prisværdigt initiativ ansat en uddannet historiker til at udføre det store arbejde med materialeindsamling og – bearbejdning. Det foreliggende bind dækker perioden fra 1899 – Dansk Sygeplejeråds stiftelsesår – til 1933 – det år hvor den vigtige lov om autoriserede sygeplejersker blev vedtaget. De to foregående bind omfatter dels et bind med erindringsbidrag, dels et bind om perioden frem til år 1900. Man må formode, at det er hensigten at føre fremstillingen frem til nutiden.

Det foreliggende bind omhandler en vigtig periode i de danske sygeplejerskers historie, nemlig den periode hvor det for alvor lykkedes for sygeplejerskerne at markere sig som en stand, en faggruppe med fælles interesser, repræsenteret af en faglig organisation med stadig stigende indflydelse på områdets arbejds- og uddannelsesforhold. Kapitel 1 beskriver Dansk Sygeplejeråds udvikling i perioden 1899-1933. Kapitlet viser, hvordan Sygeplejerådet gennem et dygtigt arbejde på mange fronter var i stand til at opnå en stærk position blandt sygeplejerskerne. Indsatsen omfattede også områder, der lå uden for den direkte arbejdssituation, som sygeplejerskernes boligforhold, feriemuligheder og pensionsvilkår, samt symbolskabende foranstaltninger som f.eks. det lille firkløveremblem og sygeplejerskeløftet. Fremstillingen omtaler også Sygeplejerådets samarbejde med andre kvindeforeninger, og i en interessant passage diskuteres sygeplejerskernes engagement i kvindevalgrets-kampen før 1915, et aspekt som man kunne ønske, at forfatteren havde gjort mere ud af.